

arbejdstager, som er statsborger i én medlemsstat og bosat i en anden medlemsstat, ret til at forlange, at en straffesag, der er indledt mod ham, foretages på et andet sprog end det proces-

sprog, der sædvanligvis anvendes ved den pågældende domstol. En sådan ret henhører nemlig under begrebet social fordel i artikel 7, stk. 2, i ovennævnte forordning.

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
 CARL OTTO LENZ
 fremsat den 28. marts 1985 *

Høje Domstol.

A.1. Baggrunden for den anmodning om præjudiciel afgørelse, som er forelagt i forbindelse med en belgisk straffesag ved cour d'appel de Liège, og som jeg skal udtale mig om i dag, er følgende:

Den 27. august 1981 var en indbygger i en tysksproget kommune i den østlige del af Belgien efter en længere soldetur kommet i konflikt med nogle medlemmer af det belgiske gendarmeri. Herunder var det kommet til sammenstød mellem dem. De afhøringer, der blev foretaget i tilslutning hertil af det belgiske gendarmeri, distrikt Eupen, Brigade St. Vith, fandt sted på tysk, da den (senere) tiltalte ønskede at afgive sin forklaring på tysk. Gendarmeriets aktstykker og formularer var også affattet på tysk. Kun oplysningerne om »forstraffe/dokumenter fra det centrale strafferegister« var affattet på fransk, men klæbet ind i en tysksproget straffeattest. Tilsigelsen til

domsforhandlingen for retten var på fransk, men forsynet med en tysk oversættelse.

Da tiltalte ikke gav møde til domsforhandlingen, idømte Tribunal de Première Instance Verviers ham en bøde ved dom af 2. november 1982. Tiltalte begærede udeblivelsesdommen genoptaget og anmodede samtidig om, at straffesagen blev foretaget på tysk. Ved dom af 23. november 1982 bestemte tribunal de première instance Verviers (i sin egenskab af kriminalret):

»Sagen genoptages.

Sagen fortsættes på tysk.

Afgørelsen om sagens omkostninger udsættes.«

Anklagemyndigheden indbragte denne afgørelse for cour d'appel de Liège. Den er af den opfattelse, at afgørelsen om at fortsætte straffesagen på tysk er retsstridig, da tiltalte ikke er belgier og derfor ikke har krav på, at sagen mod ham foretages på tysk.

* Oversat fra tysk.

På dette sted forekommer det mig påkrævet at give nogle yderligere oplysninger om tiltalte og de belgiske regler om anvendelsen af sprog i retssager.

Tiltalte blev født i 1957 i Thommen, en landsby i kommunen Burg Reuland, altså i det tysksprogede område i det østlige *Belgien*. Ifølge attest fra Burg Reuland kommune af 28. januar 1981 har han siden sin fødsel haft bopæl i denne kommune, i hvert fald indtil 1981. Tiltalte er arbejdsmand (tagdækker).

Artikel 17 i den belgiske lov af 15. juni 1935 om anvendelsen af sprog i retssager bestemmer følgende:

»Ved tribunal de police d'Eupen og St. Vith foretages sagen på tysk, medmindre tiltalte i overensstemmelse med formforskrifterne i artikel 16 fremsætter anmodning om, at forhandlingen foregår på fransk. Ved tribunal de police de Malmédy, Aubel og Limbourg foretages sagen på fransk, medmindre en tiltalt af belgisk nationalitet efter formforskrifterne i artikel 16 anmoder om, at sagen foretages på tysk.

Når en tiltalt af belgisk nationalitet er bosiddende i en tysksproget kommune inden for tribunal correctionnel de Verviers' retskreds, foretages sagen for denne ret... på tysk, såfremt han fremsætter anmodning herom i overensstemmelse med formforskrifterne i artikel 16.«

Efter hvad cour d'appel de Liège har anført i sin dom af 23. november 1982 står det fast,

at tiltalte er luxembourgsk statsborger og nu har bopæl i St. Vith, en tysksproget kommune inden for tribunal correctionnel Vervier's område. Da tiltalte — efter hvad han selv har oplyst — kun behersker tysk, eller dette sprog i det mindste falder ham lettere, har han i medfør af artikel 16, stk. 2, og 17, stk. 3, i lov af 15. juni 1935 anmodet om, at sagen gennemføres på tysk. Efter de nævnte bestemmelsers ordlyd er det imidlertid kun belgiske statsborgere, der har ret til at anmode om, at sagen for den nævnte ret foretages på tysk.

Da cour d'appel de Liège imidlertid var i tvivl om, hvorvidt det er foreneligt med fællesskabsretten, at denne ret er begrænset til kun at omfatte belgiske statsborgere, har den ved dom af 26. april 1984 forelagt Domstolen følgende spørgsmål til præjudiciel afgørelse:

»Er artikel 17, stk. 3, i lov af 15. juni 1935 angående anvendelsen af sprog i retssager — som giver en tiltalt af belgisk nationalitet, bosiddende i en tysksproget kommune inden for tribunal correctionnel de Verviers' retskreds, ret til at begære, at sagen foretages på tysk — i overensstemmelse med principperne i traktatens artikel 220, som har til formål at sikre beskyttelsen af personer såvel som nydelsen og beskyttelsen af rettigheder på de betingelser, som de enkelte stater indrømmer egne statsborgere? Skal der således i den foreliggende sag, som er en straffesag, gives en person, der er tysktalende, og som er statsborger i et EF-land, herunder en person, der er af luxembourgsk nationalitet og bosiddende i St. Vith, en tysksproget kommune, ret til at begære, at sagen foretages på tysk?«

2. Den italienske regering, Kommissionen for De europæiske Fællesskaber samt tiltalte i hovedsagen har taget stilling til denne anmodning om præjudiciel afgørelse.

Den italienske regering har anført, at nationale retsregler til fordel for sproglige mindretal sædvanligvis kun gælder for personer, der tilhører mindretallet og dettes sprogområde. Følgelig kan en person, der tilhører et anerkendt sprogligt mindretal, ikke forlange, at hans modersmål anvendes i en retssag uden for sprogområdet, lige så lidt som en person, der er statsborger i en anden medlemsstat, kan forlange, at mindretallets sprog anvendes, med den begrundelse, at han taler mindretallets sprog — som ikke er det officielle sprog i den stat, hvor han bor — og at han bor i mindretallets sprogområde. I en sådan sag må man benytte en tolk.

Dette resultat er foreneligt med Den europæiske Menneskerettighedskonvention, da principperne om ligebehandling og varetægelse af retten til forsvar tilgodeses på tilfredsstillende måde; resultatet er i overensstemmelse med EØF-traktatens artikel 220, da der gives udlændinge samme rettigheder som indlændinge, som ikke tilhører det sproglige mindretal og følgelig heller ikke har noget krav på, at retssagen gennemføres på mindretallets sprog.

Derfor foreslår den italienske regering, at det af cour d'appel de Liège forelagte spørgsmål besvares benægtende.

Kommissionen har i første række anført, at således som spørgsmålet er stillet, kan det kun besvares på den måde, at en medlemsstat ikke er forpligtet til at sikre andre medlemsstats statsborgere de i EØF-traktatens artikel 220 omhandlede rettigheder, så længe medlemsstaterne ikke har indgået en overenskomst i henhold til EØF-traktatens artikel 220.

Da den forelæggende ret imidlertid har krav på et svar for at kunne bedømme, om artikel 17 i loven af 1935 er forenelig med fællesskabsretten i almindelighed, må

spørgsmålet omformuleres derhen, om der i fællesskabsretten findes bestemmelser, som der må tages hensyn til ved fortolkningen af artikel 17. De bestemmelser, som kommer i betragtning, er bestemmelserne om arbejdskraftens frie bevægelighed og om etableringsretten. For begge områder gælder de samme principper.

På grundlag af en indgående analyse af Domstolens praksis vedrørende arbejdskraftens frie bevægelighed, især vedrørende det i artikel 7, stk. 2, i forordning nr. 1612/68 om arbejdskraftens frie bevægelighed indeholdte begreb »sociale fordele« kommer Kommissionen til det resultat, at det følger af hans retsstilling som arbejdstager i en anden medlemsstat, at tiltalte i hovedsagen har ret til at forlange straffesagen gennemført på tysk.

Tiltalte i hovedsagen har tilsluttet sig Kommissionens opfattelse.

B. Min stillingtagen til anmodningen om præjudiciel afgørelse er følgende:

Cour d'appel de Liège vil gerne vide, om tiltalte på grundlag af EØF-traktatens artikel 220 har krav på, at straffesagen gennemføres på tysk.

EØF-traktatens artikel 220 lyder således:

»Medlemsstaterne indleder i det omfang, det er nødvendigt, indbyrdes forhandlinger for til fordel for deres statsborgere at sikre:

— beskyttelse af personer såvel som nydelse af rettigheder og beskyttelse af disse på de betingelser, som de enkelte stater indrømmer egne statsborgere; ... «

Denne traktatbestemmelse skal i det omfang, det er nødvendigt, sikre statsbor-

gere i andre EF-lande samme behandling som indlændinge. Den ret til at benytte et bestemt sprog i retten, som er indrømmet et lands statsborgere, kan derfor ubetinget falde ind under denne bestemmelse i EØF-traktaten.

Kommissionen har anført, at en medlemsstat ikke er forpligtet til at sikre de i EØF-traktatens artikel 220 omhandlede rettigheder, så længe medlemsstaterne ikke har indgået en overenskomst.

Jeg anser det ikke for nødvendigt at udbyde dette spørgsmål nærmere her. Spørgsmålet om »nødvendigheden« af sådanne forhandlinger kan lades uafgjort i den foreliggende sag, da svaret på det af cour d'appel de Liège forelagte spørgsmål følger af andre bestemmelser i fællesskabsretten.

Spørgsmålet må ganske vist omformuleres, således som Kommissionen også har foreslået. En sådan omformulering er jo ikke noget usædvanligt for Domstolen, thi allerede i dommen af 11. april 1973¹ har Domstolen udtalt, at selv om den, når den træffer afgørelse i medfør af artikel 177, ikke er kompetent til at anvende fællesskabsretten på et konkret tilfælde og følgelig heller ikke at bedømme en bestemmelse i national ret i relation til denne regel, kan den imidlertid forsyne den nationale domstol med fortolkningsmomenter vedrørende fællesskabsretten, som kan være nyttige for denne ved vurderingen af nævnte bestemmelses virkninger. Domstolen har i nævnte dom også beskæftiget sig med fællesskabsretlige regler, som ganske vist ikke var omtalt i anmodningen om præjudiciel afgørelse, men dog var af betydning for den da foreliggende sag. Noget lignende har Domstolen gjort i dommen af 21. marts

1985 i Celestri-sagen², hvori den henviste den forelæggende ret til den retsregel, der faktisk fandt anvendelse, og jeg har ligeledes foreslået Domstolen noget sådant i sidste uge i mit forslag til afgørelse i Frascogna-sagen³.

I overensstemmelse hermed skal det også her undersøges, om der af andre fællesskabsregler kan udledes en ret for den tiltalte til at få sin straffesag behandlet på tysk. Det kunne tænkes, at lignende retsvirkninger fulgte af hans retsstilling som arbejdstager i henhold til EØF-traktatens artikel 48 og forordning nr. 1612/68.

EØF-traktaten regner arbejdskraftens frie bevægelighed med til Fællesskabets grundlag. Den hører — sammen med etableringsretten og den frie udveksling af tjenesteydelser, som sikres af EØF-traktatens artikler 3 c, 48, 52 og 59 — med til de grundlæggende friheder i Fællesskabets system⁴. Artikel 3, litra c) nævner først som et af Fællesskabets mål fjernelsen af hindringerne for den frie bevægelighed for personer. EØF-traktatens artikel 48 definerer arbejdskraftens frie bevægelighed i enkeltheder. Den forudsætter afskaffelse af enhver i nationaliteten begrundet forskelsbehandling af medlemsstaternes arbejdstagere for så vidt angår beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår.

2 — Dom af 21. 3. 1985 i sag 172/84 — Celestri & Co. SpA mod Amministrazione delle finanze dello Stato — Sml. 1985, s. 966.

3 — Forslag til afgørelse af 21. 3. 1985 i sag 157/84 — Maria Frascogna mod Caisse des dépôts et consignations — Sml. 1985, s. 1740.

4 — Dom af 7. 2. 1979 i sag 115/78 — Knoors mod økonomiministeriet — Sml. 1979, s. 399, 409.

1 — Dom af 11. 4. 1973 i sag 76/72 — Michel S. mod Fonds national de reclassement social des handicapés — Sml. 1973, s. 457.

Domstolen har aldrig fortolket denne traktatbestemmelse snævert⁵. Selv begrænsningen i EØF-traktatens artikel 48, stk. 4, vedrørende arbejdskraftens frie bevægelighed i den offentlige administration har Domstolen fortolket restriktivt. Den har kun anerkendt den på områder, som direkte eller indirekte indebærer deltagelse i udøvelsen af offentlig myndighed, der er rettet mod varetagelsen af statens almene interesser⁶. For så vidt angår sådanne stillinger har Domstolen indrømmet, at de forudsætter en »særlig solidaritet med staten, og at der består gensidige rettigheder og pligter, som er grundlaget for nationalitetsbåndet«.

Denne tankegang kan også overføres til den foreliggende sag. Der findes et snævert område af rettigheder og pligter, som kan forbeholdes landets egne statsborgere, fordi de forudsætter den anførte »særlige solidaritet«. Over for dette område står de »sociale« eller samfundsmæssige rettigheder, som skal sikres alle arbejdstagere uden forskelsbehandling.

Spørgsmålet om, på hvilket sprog en straffesag skal gennemføres, hører klart til område nr. 2. Straffesagen er jo netop ikke kendetegnet ved en »særlig solidaritet«, og varetagelsen af bestemte rettigheder i forbindelse med forsvaret — og til disse hører også valget af det sprog, som forhandlingen skal foregå på — kan derfor ikke gøres afhængig af statsborgerskabet.

Den forpligtelse til at lovgive, der følger af EØF-traktatens artikel 49, har Fællesskabet

5 — Dom af 4. 4. 1974 i sag 167/73 — Kommissionen mod Den franske Republik — Sml. 1974, s. 359; — Dom af 13. 7. 1983 i sag 152/82 — Sandro Forcheri og Marisa Marino, gift Forcheri, mod Belgien og Asbl Institut supérieur des sciences humaines appliquées — Ecole ouvrière supérieure — Sml. 1983, s. 2323.

6 — Dom af 17. 12. 1980 i sag 149/79 — Kommissionen mod kongeriget Belgien — Sml. 1980, s. 3881.

opfyldt med udstedelsen af forordning nr. 1612/68 om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet. I henhold til betragtningerne til denne forordning indebærer arbejdskraftens frie bevægelighed først og fremmest »afskaffelse af enhver i nationaliteten begrundet forskelsbehandling mellem medlemsstaternes arbejdstagere for så vidt angår beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår...«.

I femte betragtning hedder det:

»Retten til fri bevægelighed forudsætter, for at den objektivt set kan udøves i frihed og værdighed, at der sikres ligestilling, faktisk som retlig i alt, der vedrører den egentlige udførelse af lønnet beskæftigelse og adgang til bolig; alle hindringer, der står i vejen for arbejdskraftens bevægelighed skal endvidere fjernes, især med henblik på at arbejdstageren kan samles med sin familie i modtagerlandet og betingelserne for denne families *integration* i modtagerlandets miljø.«

I afsnit II i forordningen finder vi under overskriften »udøvelse af beskæftigelse og ligestilling« i artikel 7, stk. 2, følgende bestemmelse:

»Arbejdstageren nyder [på de øvrige medlemsstaters område] samme sociale og skattemæssige fordele som indenlandske arbejdstagere.«

Med henblik på at undersøge, om der af artikel 7 i forordning nr. 1612/68 kan udledes en ret for en tysksproget arbejdstager til at få en straffesag i Østbelgien gennemført på tysk, vil jeg først kort redegøre for Domstolens praksis vedrørende denne bestemmelse.

I sag 15/69⁷ — Ugliola — skulle Domstolen tage stilling spørgsmålet, om den nævnte bestemmelse skal fortolkes således, »at en arbejdstager, der er statsborger i en medlemsstat, og som arbejder på en anden medlemsstats område, har krav på, at *værnepligtstiden* medregnes i hans arbejdspladsanciennitet i henhold til lovgivningen i det land, hvor han har beskæftigelse, for så vidt angår det tidsrum, hvori han har måttet afbryde sit arbejde for at aftjene sin værnepligt i sit hjemland«.

I dommen har Domstolen først og fremmest udtalt, at Fællesskabets socialret hviler på grundsætningen om, at enhver medlemsstats retsorden skal sikre de på statens område beskæftigede statsborgere fra andre medlemsstater *alle de retlige fordele*, som den indrømmer egne statsborgere. Domstolen har videre fastslået, at en national lov, der tilsigter at beskytte en arbejdstager, der genoptager sit arbejde i sin tidligere virksomhed, mod ulemper som følge af det af værnepligten foranledigede fravær, hører til området for beskæftigelses- og arbejdsvilkårene. En sådan lov kan derfor ikke på grund af sin indirekte sammenhæng med landets forsvarsvæsen unddrages anvendelsesområdet for artikel 7 i forordning nr. 1612/68.

I sag 9/74⁸ — Casagrande — havde Domstolen fået forelagt spørgsmålet, om den omstændighed, at ydelser i henhold til den bayerske lov om *uddannelsesstøtte* kun udbetaltes til tyske, statsløse og fremmede, der havde opnået asyl, var forenelig med fællesskabsretten. I dommen af 3. juli 1974 udtalte Domstolen bl.a., at skønt undervisnings- og uddannelsespolitikken ikke som sådan er et af de områder, som ifølge traktaten henhører under fællesskabsinstitution-

ernes kompetence, følger det ikke deraf, at udøvelsen af de beføjelser, der er tillagt Fællesskabet, er begrænset tilsvarende, når den berører de foranstaltninger, som er truffet til gennemførelse af en politik på f.eks. undervisnings- og uddannelsesområdet. Hvad angår artikel 12 i forordning nr. 1612/68 bør de betingelser (skolegang for børn af en arbejdstager fra en anden medlemsstat), hvis fastsættelse altså henhører under de kompetente myndigheder i henhold til national ret, imidlertid anvendes *uden forskelsbehandling* over for børn af nationale arbejdstagere og børn af arbejdstagere, der er statsborgere i en anden medlemsstat, når de bor på området.

I dommen af 30. september 1975 i sag 32/75⁹ — Christini — finder vi nogle meget vidtrækkende udtalelser i forbindelse med artikel 7 i forordning nr. 1612/68. Hovedsagen for den nationale ret drejede sig om, hvorvidt de franske jernbaner med rette kunne give en i Frankrig boende statsborger — hvis mand, der ligeledes var italiener, havde arbejdet i Frankrig, hvor han var omkommet ved en arbejdsulykke — afslag på et rabatkort til jernbanerne til børnerige familier.

I den nævnte dom anførte Domstolen følgende vedrørende artikel 7, stk. 2, i forordning nr. 1612/68:

»Selv om visse bestemmelser i denne artikel vedrører forhold, som udspringer af en arbejdskontrakt, indeholder den andre bestemmelser, som ikke vedrører sådanne forhold, idet de endog forudsætter, at en tidligere beskæftigelse er ophørt, som det er tilfældet med genoptagelse af beskæftigelsen

7 — Dom af 15. 10. 1969 i sag 15/69 — Württembergische Milchverwertung-Südmilch AG mod Salvatore Ugliola — Sml. 1969, s. 93.

8 — Dom af 3. 7. 1974 i sag 9/74 — Donato Casagrande mod Landeshauptstadt München — Sml. 1974, s. 773.

9 — Dom af 30. 9. 1975 i sag 32/75 — Anita Christini mod Société nationale des chemins de fer français — Sml. 1975, s. 1085.

i faget eller genansættelse i tilfælde af arbejdsløshed.«

Følgelig kan henvisningen til »sociale fordele« i artikel 7, stk. 2, ikke fortolkes indskrænkende.

I sag 65/81¹⁰ — Reina — skulle Domstolen bl.a. afgøre, om begrebet »sociale fordele« omfatter rentefri barselslån, der ydes af en offentlig låneinstitution på grundlag af forvaltningsforskrifter og med økonomisk støtte fra staten til lavindkomstfamilier *for at øge fødselstallet*. I dommen af 14. januar 1982 henviser Domstolen først og fremmest til sin tidligere praksis (sag 207/78¹¹), hvori den havde fastslået, at det fremgår af de nævnte bestemmelser samt af de tilstræbte mål, »at de fordele, som denne forordning tildeler arbejdstagere, der er statsborgere i de øvrige medlemsstater, er alle de fordele, som, uanset om de er forbundet med en arbejdskontrakt, almindeligvis indrømmes indenlandske arbejdstagere, hovedsagelig på grund af deres objektive status som arbejdstagere eller alene fordi de har bopæl på det nationale område, og hvis udvidelse til også at gælde for arbejdstagere, der er statsborgere i de andre medlemsstater, derfor forekommer egnet til at fremme disses mobilitet inden for Fællesskabet«¹².

Domstolen har endvidere fastslået, at medlemsstaterne, da der ikke foreligger nogen kompetence for Fællesskabet på det befolkningspolitiske område, i princippet frit kan virkeliggøre målene for en sådan politik, også ved socialpolitiske foranstaltninger. Dette betyder imidlertid ikke, at Fællesskabet overskrider grænserne for sin kompetence, blot fordi udøvelsen heraf påvirker foranstaltninger, der er truffet til gennemførelse af denne politik. Det kan derfor ikke antages, at de fællesskabsretlige bestemmelser om fri bevægelighed, især artikel 7, stk. 2, i forordning nr. 1612/68, ikke finder anvendelse på sådanne barselslån, allerede fordi disse ydes *af befolkningspolitiske grunde*.

Hvilke konklusioner kan da drages af denne praksis med hensyn til fortolkningen af artikel 7, stk. 2, i forordning nr. 1612/68?

I overensstemmelse med betragtningerne til forordning nr. 1612/68 har Domstolen givet påbudet om ligebehandling i artikel 7, stk. 2, en vidtrækkende fortolkning. Påbudet er ganske vist knyttet til den pågældendes status som arbejdstager, men er ikke begrænset til lønnet beskæftigelse. Det omfatter altså også fordele, som indrømmes indenlandske arbejdstagere, »alene fordi de har bopæl på det nationale område«, og det refererer til bestemmelser, »som ikke vedrører [arbejds]forhold«. På grundlag af den hidtidige retspraksis kan man ikke gå ud fra, at fordelene (her vedrørende anvendelsen af sprog i retssager) ikke gælder, fordi de indrømmes af grunde, der har med mindretallets rettigheder at gøre. Påbudet om ligebehandling gælder for »alle hindringer, der står i vejen for arbejdskraftens bevægelighed«. Artikel 7, stk. 2, i forordning nr. 1612/68 skal følgelig fortolkes vidt.

10 — Dom af 14. 1. 1982 i sag 65/81 — Francesco Reina og Letizia Reina mod Landeskreditbank Baden-Württemberg — Sml. 1982, s. 33.

11 — Dom af 31. 5. 1979 i sag 207/78 — Anklagemyndigheden mod Gilbert Even og Office national des pensions pour travailleurs salariés — Sml. 1979, s. 2019.

12 — I sin dom af 12. 7. 1984 i sag 261/83 — Carmela Castelli mod ONTPS — (Sml. 1984, s. 3199) har Domstolen udtrykkeligt betegnet et lignende udsagn som »fast retspraksis«.

Dens påbud om ligebehandling gælder også på områder, som ikke primært er reguleret af fællesskabsretten, men som indirekte kan påvirkes af denne.

Af den anførte retspraksis følger altså først den erkendelse, at artikel 7, stk. 2's anvendelighed i hvert fald ikke kan afvises med henvisning til, at problemer, der vedrører retternes organisation eller sproget i retssager, ikke falder ind under fællesskabsrettens område. For så vidt sådanne regler kan berøre retsstillingen for en arbejdstager fra en anden medlemsstat, må de også måles i forhold til artikel 7, stk. 2, i forordning nr. 1612/68.

Kommissionen har i denne sammenhæng med rette henvist til, at det ikke er udelukket, at tysksprogede arbejdstagere netop begiver sig til de tysksprogede områder i Østbelgien, fordi de der kan benytte det tyske sprog i dagliglivet. Dette gælder fremfor alt for det egentlige arbejdsliv, men også for de pågældendes forhold til befolkningen på stedet og for forholdet til myndighederne — og den sproglige kontakt mellem den taltale og det belgiske gendarmeri har jo også i den konkrete sag fundet sted på tysk. Det ville faktisk være selvmodsige og uforeneligt med princippet om ligestilling mellem arbejdstagerne fra en anden medlemsstat og de indenlandske arbejdstagere, hvis en person i en straffesag pludselig ikke længere måtte benytte det sprog, som han kan benytte til daglig, og som kan benyttes i retten af indenlandske arbejdstagere.

Jeg vil gerne give to eksempler, der tydeliggør den sproglige situation.

Lad os først tage en fransktalende arbejdstager, mod hvem der behandles en sag ved tribunal de police i Eupen eller St. Vith. Selv om sagen i disse retter normalt foretages på tysk, kan han — uafhængigt af sit statsborgerskab — i medfør af den belgiske lovs artikel 17, stk. 1 forlange, at sagen gennemføres på fransk.

Lad os tage et andet eksempel, som kun er ændret lidt i forhold til den konkrete sag. Lad os antage, at en italiensk statsborger er født i det tysksprogede område af Belgien og opvokset med to sprog. Inden for familiens kreds har han benyttet det italienske sprog, mens han i det daglige, i skolen, i sin bekendtskabskreds og under sin uddannelse taler tysk. Skulle denne italienske statsborger i et tilfælde, hvor han beklageligvis skal forsvare sig for tribunal correctionnel Verviers, hindres i at benytte et sprog, som han er opvokset med, og som det tillades belgiske statsborgere, som befinder sig i en lignende situation, at benytte? Et klarere tilfælde af forskelsbehandling begrundet i nationalitet kan man vanskeligt forestille sig.

Et sådant resultat ville virkelig forekomme mig at være selvmodsige; det ville ikke være i overensstemmelse med oprettelsen af et »borgernes Europa«, således som Kommissionen har fremstillet dette i slutningen af sit mundtlige indlæg. Det ville heller ikke tjene til at integrere arbejdstageren i modtagerlandet, især i det sprogsområde, som han bor i.

Det afgørende er imidlertid, at et sådant resultat heller ikke ville være i overensstemmelse med fællesskabsretten, således som den fremgår af formålet med traktaten og forordning nr. 1612/68 samt Domstolens praksis.

Tillader De, at jeg som afslutning på mine betragtninger endnu en gang kort kommer ind på selve den belgiske lov af 15. juni 1935. Loven taler om tre sprog, nederlandsk, fransk og tysk. Udtryk som nationalsprog, modersmål, sproglig minoritet og lignende er denne lov fremmed. Jeg anser det derfor ikke for rigtigt ved besvarelsen af det konkrete spørgsmål, der er forelagt af cour d'appel de Liège, at henvise til almindelige retsgrundsætninger til beskyttelse af de sproglige mindretal, således som en regering har gjort ved Domstolen i denne sag.

Jeg kan heller ikke tilslutte mig den opfattelse, at det ville være tilstrækkeligt at stille en tolk til rådighed for den tiltalte, således som Den europæiske Menneskerettighedskonvention foreskriver. Domstolen har ganske vist på grundrettighedernes område orienteret sig mod konventionen, men i den forstand, at den har betragtet den som en fælles mindstestandard¹³.

Hvis fællesskabsretten giver den enkelte en bedre retsstilling, er Den europæiske Menneskerettighedskonvention ikke til

hinder herfor. Domstolen har også givet fællesskabsretten forrang for andre overenskomster indgået inden for Europarådets rammer, hvis det var gunstigere for den enkelte¹⁴.

For klart at angive omfanget af den pågældende medlemsstats forpligtelser, således som de følger af min retsopfattelse, anføres følgende: der er ikke tale om at forpligte medlemsstaten til at tillade yderligere sprog ud over de allerede eksisterende. Den konkrete sag drejer sig om, hvovidt en arbejdstager fra en anden medlemsstat kan påberåbe sig de regler om sprog, som findes i den pågældende medlemsstat, og som gælder for landets egne statsborgere. Jeg kan, når alt kommer til alt, ikke se nogen fornuftig grund til, at sagen skulle gennemføres på fransk under medvirken af en tolk for tribunal de première instance Verviers — som jo var parat til at forhandle på tysk. Sagen ville derved kun blive mere kompliceret og dyrere, og tiltalte ville blive forholdt rettigheder, som han har krav på efter fællesskabsretten.

C. På baggrund heraf skal jeg foreslå Domstolen at besvare det af cour d'appel de Liège forelagte spørgsmål således:

I henhold til princippet om arbejdskraftens frie bevægelighed, som er opstillet i EØF-traktatens artikel 48 og udformet i enkeltheder i forordning nr. 1612/68, har en tysksproget arbejdstager, som er statsborger i en anden medlemsstat, og som bor i en tysksproget kommune i Belgien, samme krav på, at en straffesag mod ham foretages på tysk som en belgisk statsborger, der befinder sig i en tilsvarende situation.

13 — Dom af 14. 5. 1974 i sag 4/73 — J. Nold mod Kommissionen — Sml. 1974, s. 491; dom af 27. 10. 1976 i sag 130/75 — Vivien Prais mod Rådet — Sml. 1976, s. 1589; dom af 13. 12. 1979 i sag 44/79 — Liselotte Hauer mod Land Rheinland-Pfalz — Sml. 1979, s. 3727.

14 — Dom af 28. 5. 1974 i sag 187/73 — Odette Callemeyn mod den belgiske stat — Sml. 1974, s. 553; jfr. også generaladvokat C. O. Lenz' forslag til afgørelse i sag 157/84 — Frascogna mod Caisse des dépôts et consignations — Sml. 1985, s. 1740.